

29.2.2008

Dnro 1538/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

VANKISAIRAALAN HOITOHENKILÖKUNNAN VÄHYYS VAARANTAA POTILASTURVALLISUUDEN

1 KANTELU

Vankisairaalan pääluottamusmies ja kolme muuta Vankisairaalan työntekijää arvostelivat vankisairaalan henkilöstömitoitusta. Heidän mukaansa yhtä potilasta kohden oli 0.25 hoitajaa ja yöllä oli vain yksi sairaanhoitaja työvuorossa. Kantelijoiden mukaan resurssipula on tuotu esiin useita kertoja eri työryhmissä ilman, että siihen olisi saatu korjausta. Tilanne vaikuttaa kantelijoiden mielestä potilaiden saamaan hoitoon Vankisairaalassa ja näkyy myös henkilökunnan uupumuksena.

3 RATKAISU

3.1 Kantelun käsittelyn rajaus

Hämeen työsuojelupiiri on tehnyt 29.5.2007 jäljempänä ilmenevässä tarkoituksessa työsuojelutarkastuksen Vankisairaalaan ja antanut tarkastuksen perusteella työnantajalle toimintaohjeet, jotka ovat liittyneet muun muassa avunsaantijärjestelmien toimivuuteen. En ole tämän vuoksi pitänyt tarkoituksenmukaisena arvioida Vankisairaalan henkilöstömitoitusta työsuojelullisesta näkökulmasta vaan siitä, vaarantuuko potilasturvallisuus Vankisairaalassa nykyisellä terveydenhuollon henkilökunnan mitoituksella.

3.2 Vankisairaalan potilasturvallisuus

3.2.1 Oikeusohjeet

Suomen perustuslain (731/1999) 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Vankeuslain (767/2005) 10 luvun 1 §:n mukaan Vankeinhoitolaitoksen on

järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus. Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa, terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa, mielenterveyslaissa, tartuntatautilaissa ja työterveyshuoltolaissa säädetään.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jäljempänä potilaslaki) 3 §:n mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen.

3.2.2

Työsuojelupiirin tarkastus

Selvityksen mukaan Hämeen työsuojelupiiri teki 29.5.2007 työsuojelutarkastuksen Vankisairaalaan. Tarkastus liittyi valtakunnalliseen terveydenhuollon työsuojelun valvontahankkeeseen. Työsuojelupiirin tarkastuskertomuksessa 4.6.2007 todetaan, että vuoden 2007 alusta Vankisairaalassa on vain kolme osastoa käytössä ja potilaspaikat ovat vähentyneet 50 potilaaseen. Sairaalaan on anottu 6–8 uutta virkaa vuodesta 2008 ja tällä hetkellä hoitohenkilökunnan hoitosuhde potilaisiin on 0.32. Tarkastuskertomuksen mukaan henkilökunnan vähyys koetaan ensisijaisesti henkisen kuormituksen aiheuttajaksi. Tämä korostuu erityisesti yövuorojen aikana, jolloin osastoilla on vain yksi hoitaja 50 potilasta kohti.

3.2.3

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen lausunto

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen mukaan potilasturvallisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät. Näitä ovat hoitavan laitoksen toiminnan luonne, potilaiden hoidon tarve, laitoksen tilat ja laitteet, henkilöstörakenne ja henkilökunnan osaaminen, töiden organisointi sekä henkilöstön saatavuus. Näiden lisäksi Vankisairaalan potilasturvallisuuteen vaikuttavat oikeusturvakeskuksen mukaan vankisairaalan yleinen turvallisuus, muun muassa väkivaltatilanteiden ehkäisemiseen ja hoitamiseen liittyvät seikat.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus on käyttänyt Vankisairaalan toimintaa arvioidessaan vertailukohtana terveyskeskuksen vuodeosastoa, vaikka Vankisairaala poikkeaa tyypillisestä, pääasiassa vanhuksia hoitavasta terveyskeskuksen vuodeosastosta. Vankisairaalan henkilöstömitoituksessa tuleekin oikeusturvakeskuksen mukaan ottaa huomioon potilaiden moniongelmaisuus. Tältä osin oikeusturvakeskus on myös katsonut, että potilaiden hoitoisuuden arviointia ja seurantaa on syytä kehittää.

Vankisairaalassa vuonna 2007 käytössä olevien osastojen koko (19 ja 12 sairaansijaa) alittaa Terveysturvakeskuksen mukaan selvästi keskimääräisen terveyskeskuksen vuodeosaston koon (34 sairaansijaa). Tarkka henkilöstömäärien vertailu Vankisairaalan ja terveyskeskuksen vuodeosaston välillä on kuitenkin vaikeaa, koska esimerkiksi eri ammattiryhmien toimenkuvista ja keskinäisestä työnjaosta ei ole käytettävissä tietoja. Oikeusturvakeskuksen mukaan Vankisairaalan hoitohenkilökunnan mitoitus (hoitajia sairaansijaa kohden) on selvästi alhaisempi (vuonna 2002 0.26 ja vuonna 2007 0.34) kuin terveyskeskuksen vuodeosastoilla (vuonna 2003 0.36–0.73 ja keskimäärin 0.53). Mikäli johtavan ylilääkärin lausunnossa mainitut viisi uutta sairaanhoitajan virkaa saadaan käyttöön ja täytetyiksi, nousee hoitohenkilökunnan määrän suhde sairaansijoihin 0.46:een, joka ei oikeusturvakeskuksen mukaan kuitenkaan yllä vuoden 2003 keskimääräiseen terveyskeskuksen vuodeosastojen hoitajamitoitukseen.

Terveysturvakeskus toteaa, että Vankisairaalan henkilöstörakenne on terveyskeskusten vuodeosastoista poiketen vahvasti sairaanhoitajapainotteinen. Tämä parantaa potilasturvallisuutta. Toisaalta oikeusturvakeskus katsoo, että erityisesti käytäntö, jossa sairaanhoitaja vastaa 50 potilaan hoidosta yksin 11 ½ tuntia kestävästä yövuoron aikana, vähentää oleellisesti potilasturvallisuutta paitsi heikentämällä mahdollisuuksia hoitaa asianmukaisesti ensiaputilanteita myös aiheuttamalla hoitajien merkittäviä henkistä kuormittumista ja väsymistä.

3.2.4

Kannanotto

Voimavarakysymykset, kuten lääkärin ja muun hoitohenkilökunnan riittävyys terveysturvakeskuksen yksiköissä, ovat lähtökohtaisesti sellaisia, joissa on kysymys viime kädessä poliittisista päätöksistä. Niiden valvominen ei suoranaisesti kuulu oikeusasiamiehen tehtäviin laillisuusvalvojana. Kuitenkin silloin, kun voimavarojen puute vaikuttaa toiminnan lainmukaisuuteen, on laillisuusvalvojan tehtävä puuttua asiaan.

Terveysturvakeskus on lausunnossaan katsonut, että Vankisairaalan hoitohenkilökunnan määrä suhteutettuna sairaansijojen määrään, hoidettavien potilaiden hoitoisuusasteeseen ja sairauksien luonteeseen vaarantaa potilasturvallisuutta erityisesti yövuorojen aikana. Myös oikeusturvakeskuksen asiantuntija on todennut, että hoitaja- ja laitosapulaismiehitys ei ole riittävä potilaiden turvallisen hoidon toteuttamiseksi. Työsuojelupiiri on tekemänsä tarkastuksen perusteella todennut, että Vankisairaalan henkilökunta työskentelee jaksamisensa ääri rajoilla.

Vankeinhoitolaitoksen terveysturvakeskuksista saamani tiedon mukaan Vankisairaalaan ei ole saatu selvityksessä mainittuja sairaanhoitajien virkoja vaan ainoastaan yksi sairaanhoitajan virka 1.1.2008 lukien. Viran täyttäminen ei ole kuitenkaan tuonut saamani tiedon mukaan helpotusta tilanteeseen, koska samainen sairaanhoitaja on jo tätä ennen työskennellyt sairaalassa määräaikaikaisena.

Vaikka selvityksissä ei ole tullut ilmi, että Vankisairaalassa tapahtuisi poikkeuksellisen paljon potilasvahinkoja eikä kantelukirjoituksessa ole tuotu esille konkreettisia vaaratilanteita, katson Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tavoin, että nykyisellä hoitohenkilökunnan mitoituksella potilasturvallisuus on vaarassa Vankisairaalassa. Tämä koskee erityisesti yövuoroja, joissa yksi sairaanhoitaja voi olla vastuussa 50 potilaasta. Pidän tilannetta erittäin huolestuttavana. Kysymys on myös perustuslain 7 §:n mukaisen perus- ja ihmisoikeuden, yksilön turvallisuuden toteutumisesta. Viranomaisten velvollisuutena on aktiivisesti huolehtia siitä, että olosuhteet ovat turvalliset. Korostan myös sitä, että Vankisairaalan potilaiden moniongelmaisuus tulee ottaa huomioon henkilöstömitoituksessa. Saamani tiedon mukaan Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikössä tehdyn rikosseuraamusasiakkaiden terveystutkimuksen alustavista tuloksista ilmenee, että rikosseuraamusasiakkaat ovat sekä psyykkisesti että somaattisesti merkittävästi sairaampia kuin 20 vuotta aiemmin.

3.3

Vankisairaalan siivoustoiminta

Vankisairaalan ylilääkäri on selvityksessään esittänyt huolensa Vankisairaalan siivoustoiminnan tasosta ja siitä, että sairaalan hygieniariski on kasvanut ammattitaidottomien sijaistajien käytön myötä. Erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin siivoustyö on puhdistajavankien varassa ja he ovat myös joutuneet sijaistamaan sairaala-apulaisia. Näillä vangeilla ei kuitenkaan ole hygienia- tai siivousalan koulutusta. Vankisairaalaan tulee potilaita eri puolelta Suomea siviilisairaaloista ja potilaita lähetetään myös jatkohoitoon siviilisairaaloihin. Tämä luo ylilääkäriin mukaan mahdollisuuden, että Vankisairaalan hygienian pettäessä sen kautta leviää mikrobeja muualle.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus on tältä osin todennut, että Vankisairaalassa työskentelevien koulutettujen laitoshuoltajien määrän vähäisyys ja kouluttamattomien henkilöiden käyttö sairaalan siivoustoiminnassa lisää tartuntojen leviämisen riskiä ja siten vähentää potilasturvallisuutta erityisesti viikonloppuisin. Minulla ei ole aihetta olla yhtymättä oikeusturvakeskuksen näkemykseen myös tältä osin.

3.4

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen toimivalta

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksesta annetun lain 1 §:n (1253/2005) mukaan Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tehtävänä on huolehtia muun muassa terveydenhuollon toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta siten kuin siitä säädetään kansanterveyslaissa, työterveyshuoltolaissa, erikoissairaanhoitolaissa, mielenterveyslaissa, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa ja tartuntatautilaissa.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus on lausunnossaan pitänyt ongelmallisena sitä, että sillä ei ole erityissäännöksen puuttuessa toimivaltaa ohjata ja valvoa kaikkien terveydenhuollon palveluja järjestävien organisaatioiden, kuten

esimerkiksi Vankisairaalan, toimintaa. Käsitykseni mukaan tilanne on sama Puolustusvoimien järjestämän terveydenhuollon palvelujen osalta. Pidän tätä oikeusturvakeskuksen tavoin ongelmallisena enkä pidä tarkoituksenmukaisena, että jotkut terveydenhuollon palveluja järjestävät organisaatiot on jätetty Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ohjauksen ja valvonnan ulkopuolelle. Saatan tämän kannanottoni tiedoksi sosiaali- ja terveysministeriölle.

4

TOIMENPITEET

Saatan Rikosseuraamusviraston ja Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikön johtavan yllääkärin tietoon edellä kohdassa 3.2.4 esittämäni käsityksen siitä, että Vankisairaalan hoitohenkilökunnan nykyinen mitoitus vaarantaa potilasturvallisuuden. Saatan heidän tietoonsa myös kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen siitä, että Vankisairaalan siivoustoiminnan nykyinen järjestely voi heikentää potilasturvallisuutta erityisesti viikonloppuisin.

Pyydän, että Rikosseuraamusvirasto ja Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikkö ilmoittavat minulle 31.12.2008 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni ovat antaneet aiheita.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös oikeusministeriölle, joka huolehtii Rikosseuraamusvirastoa koskevista tulosohjaustehtävistä.

Kohdassa 3.4 lausumaani viitaten lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni sosiaali- ja terveysministeriölle.